

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
на дисертацію Черкашиної Тетяни Олександрівни
на тему: «Функціонування молодіжних рухів та організацій
в умовах сучасного українського суспільства
(на прикладі Херсонської області)»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук
за спеціальністю 22.00.04 - спеціальні та галузеві соціології

Становлення і розвиток молодіжних громадських організацій у сучасному українському суспільстві є актуальною проблемою у площині сьогodнішніх наукових студій. Загострення уваги наукової спільноти до одного з базових інститутів громадянського суспільства, зокрема, такого, як громадські організації, зумовлене суспільними трансформаціями, що відбуваються у сучасній Україні. Ці трансформації мають досить неоднозначний характер, однак, можна говорити про те, що вони значною мірою спрямовують українське суспільство в бік суспільства громадянського. Саме у такому суспільстві особливого значення набувають громадські ініціативи людей, які здатні до самоорганізації, захисту своїх прав та інтересів, реалізації власних потреб тощо. Такі ініціативи люди, як представники громади, мають змогу реалізувати насамперед за допомогою громадських організацій, актуальність вивчення яких зростає не лише у соціологічній науковій спільноті, а й у широкому міждисциплінарному контексті.

Серед усього спектру громадських організацій особливе місце займають молодіжні організації. Саме молодь є тією частиною громади, яка є найбільше готова до виявлення ініціативності. Саме молоді люди, як продемонстрували події, що відбуваються в сучасному українському соціумі, є найбільш активними у відстоюванні власних прав та свобод, у захисті своїх інтересів. Тому вибір дисертанткою об'єкту дослідження, зокрема, молодіжних громадських організацій та молодіжного руху як такого, є цілком обґрунтованим.

Особливого значення в умовах сучасного суспільства набувають також регіональні аспекти, які зберігають свою важливість у всіх сферах життєдіяльності соціуму. Не є винятком і громадський сектор, який характеризується специфічними рисами у кожному з регіонів сучасної України. Херсонська область, на функціонування молодіжного руху якої зосередила увагу дисертантка, є одним із прикладів особливого шляху формування цього руху, що зумовлює наукову цінність авторського дослідження. Цікавим видається можливість порівняння у перспективі прикладу молодіжного громадського руху Херсонщини з молодіжним громадським рухом інших областей України.

Таким чином, представлена автором робота знаходиться у руслі актуальних наукових пошуків і є необхідним для наукової спільноти кроком у поглибленні цього напрямку досліджень. Мета і завдання дослідження визначені та реалізовані відповідно до теми та предмету, а структура дисертаційної роботи відповідає окресленим завданням.

У першому розділі - «Теоретико-методологічні основи вивчення суспільних рухів» - проаналізовано теоретичні підходи до вивчення суспільних рухів; виявлено основні ознаки та характеристики сучасних суспільних рухів; визначено особливості молодіжних рухів та молодіжних організацій; уточнено такі основні базові поняття дослідження, як «суспільний рух», «молодіжний рух», «молодіжна організація».

У другому розділі - «Становлення та розвиток молодіжних організацій в умовах херсонської територіальної спільноти» - розглянуто теоретичні основи та запропоновано авторське тлумачення поняття «територіальна спільнота»; визначено особливості розвитку херсонської територіальної спільноти; досліджено історію розвитку та періодизації функціонування молодіжних рухів та організацій в Україні та на Херсонщині; проаналізовано види та напрями діяльності локальних молодіжних організацій Херсонщини.

У третьому розділі - «Емпіричний аналіз функціонування та перспектив розвитку молодіжних організацій» - відображено емпіричну частину роботи. На

основі інтерв'ювання лідерів молодіжних організацій та анкетування молоді міста Херсона та області визначено особливості функціонування та розвитку молодіжних громадських організацій регіону.

Вивчення матеріалів дисертації дозволяє зробити висновок, що наукові результати, отримані автором, базуються на ґрунтовній розробці проблеми, що досліджується, аналізі різних підходів до її вивчення, використанні відповідного масиву літературних джерел. Отримані та обґрунтовані результати роботи мають практичне значення та вирішують наукову задачу оновлення теоретичної бази соціологічної науки. Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій дисертації в опублікованих працях є достатньою. Опубліковані наукові праці й автореферат дисертаційної роботи об'єктивно та повною мірою відображають її основний зміст.

Отже, можна стверджувати, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є цілісною науковою працею.

Попри те, що дисертаційна робота є цілісним авторським дослідженням, в ході опрацювання матеріалів виникає низка зауважень та дискусійних моментів, на які варто звернути увагу.

- Найперше дискусію можна розвинути з приводу авторського тлумачення понять «молодіжна організація» та «молодіжний рух». Дисертантка трактує молодіжний рух як сукупність молодіжних організацій (с. 57). Проте, на нашу думку, це дуже звужує науковий пошук, оскільки молодіжний рух, особливо в сучасний період розвитку українського суспільства, значно виходить за межі організованих структур. Здебільшого авторка вживає поняття «молодіжна організація» та «молодіжний рух» синонімічні (с.16, 39, 42, 43, 68, 69, 70, 86), що, з нашої точки зору, є недоречним, оскільки іноді приводить до сумнівних тверджень - «у кожного руху є свої програма, статут, установчі документи, зареєстровані в установленому порядку ... (с. 68)». Зрештою, у тексті дисертації

знаходимо позицію про нетотожність рухів та організацій (с. 65, 149). Зважаючи на ці суперечності, авторське тлумачення ключових для роботи понять варто уточнити.

Ще одне зауваження також стосується зазначених вище понять. На нашу думку, у поняттях «молодіжна організація» та «молодіжний рух» упущено важливі складові - «громадська» та «громадський», адже саме вони пояснюють сутність як організацій, так і руху, які стали об'єктом дисертаційного дослідження. «Молодіжні громадські організації», як частина «молодіжного громадського руху», особливі тим, що створюються громадськістю і виконують функції представництва громади у відносинах, наприклад, з державою. Для теоретичного тлумачення цих понять така складова, як «громадська» та «громадський» є, на нашу думку, ключовою, а не формальною. Зрештою, у науковій літературі для означення вказаних організацій прийнято вживати поняття «громадські» (як правило, у вітчизняних авторів), «неурядові» (у працях зарубіжних авторів), «неприбуткові» (у працях економічного спрямування), «недержавні» (у політологічних роботах) тощо. Ці характеристики, які є важливими для окреслення специфіки таких організацій, не знайшли належного відображення в тексті дисертації. Крім того, це упущення в окремих випадках призвело до визначення молодіжного руху, як «сукупності державних і добровільних ... організацій і об'єднань ...» (с. 57), яке суперечить сутності громадських організацій, котрі покликані вести діалог з державою, а не бути її частиною чи перебирати на себе її функції (що можна було спостерігати в часи СРСР).

Певне зауваження викликає те, що дані досліджень датовані 2013 р. В сучасних умовах розвитку українського суспільства останні роки внесли суттєві зміни саме у громадську сферу та її молодіжну складову. Припускаємо, що пізніші дані могли б запропонувати цікаву динаміку розвитку молодіжних громадських організацій в

рамках актуалізації волонтерства та волонтерського руху, а також могли б внести ясність у відмінності між поняттями «молодіжна організація» та «молодіжний рух», про що йшлося вище.

Ще одне зауваження також стосується дослідження, а саме інтерв'ю з лідерами організацій. Громадські діячі є публічними людьми і відповідно навчені бути оповідачами. Як правило, такі респонденти, будучи експертами у своїй сфері, часто дають тенденційні і прогнозовані відповіді, тому їх варто доповнювати і перевіряти іншими джерелами інформації цієї ж сфери (наприклад, інтерв'ю із звичайними членами організацій, їхніми прихильниками, тими, хто співпрацює з громадськими організаціями, спостереженням за діяльністю організацій тощо).

Детальнішого обґрунтування потребують також межі генеральної сукупності для дослідження громадської думки молоді, які визначені як 15-30 років. Не зрозуміло, як вдалося залучити до анкетування неповнолітніх осіб, а також, чому до молоді не було зараховано тих, кому 30-35 років.

Декілька моментів, зазначених у науковій новизні, також є дискусійними. Зокрема, надмірна увага, на нашу думку, звернена на матеріалістичний аспект функціонування організацій, який очевидно присутній в громадському секторі сучасного світу, однак є лише його частиною:

о с . 10 - «в Херсонській області переважають молодіжні організації ... матеріалістично орієнтовані» - з тексту дисертації не зрозуміло, звідки взято такий висновок, адже ні дані статистики, ні молодь в ході анкетування, ні навіть лідери організацій такої інформації об'єктивно мати не можуть;

о с . 10 - автор поділяє молодіжні організації «за метою використання можливостей «нових полів» - матеріалістично орієнтовані (спрямовані на одержання матеріальної користі для

вузького кола осіб, перш за все для керівництва організації), постматеріалістично орієнтовані (спрямовані на самоактуалізацію та самореалізації її членів)» - на нашу думку сюди варто додати тих, які задіяні у громадську роботу з альтруїстично метою, зокрема, зважаючи на сучасні події;

- о с. 11 - «більшість організацій обирають та здійснюють діяльність переважно за тими напрямками, які надають можливість отримати фінансування або матеріальну підтримку з-за кордону» - такий факт, звичайно, присутній, але, чи справді стосується більшості організацій.

Ще один аспект у науковій новизні викликає запитання. Автор справедливо критично ставиться до такого соціального інституту, як громадські організації. Чимало характеристик із негативною конотацією, в тому числі умов створення (с.12 - «... поширення молодіжного безробіття, недостатньо розвинута освітня інфраструктура ...»), справді є визначальними для сучасних молодіжних громадських організацій, проте доцільно було б говорити також про позитивно забарвлені характеристики та умови, тим більше, що на сьогодні є зрушення, які ми можемо спостерігати на прикладі функціонування волонтерського руху.

Не можу не звернути увагу на низку моментів, які швидше за все мають технічний характер:

- о увага до історичного дискурсу громадських організацій та описового матеріалу є надмірною, більш лаконічний підхід дозволив би вивільнити місце для авторських соціологічних висновків, від чого дисертаційне дослідження лише б виграло;
- о в тексті трапляються повтори (сторінки: 125-127 дублюються з 199-200; 133/200; 139-142/182-184; 161/204; 162/205; 166-167/203-204);

- о висновки до робота, які займають 18 сторінок (С. 192 - 209), виграли б від скрупульозніших авторських узагальнень та лаконічності;
- о науковий апарат (229 позицій) у тексті дисертації відображений частково.

Як офіційний опонент вважаю, що подана до захисту дисертація Т.О. Чершашиної «Функціонування молодіжних рухів та організацій в умовах сучасного українського суспільства (на прикладі Херсонської області)» є цілісним та завершеним дослідженням і відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника». Це дає підстави для того, щоб рекомендувати присудження їй автору наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 - спеціальні та галузеві соціології.

Офіційний опонент:

**кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри історії та теорії соціології,
історичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка**

О.Т. Бень

Підпис Бень О.Т.. підтверджую

**Вчений секретар
Львівського національного
університету імені Івана Франка**

Грабовецька О.С.